

Свободното произвоеление и божият дар
във философската теология на Свети Августин
из [„За Благолатта и Своболата на Волята \(към Валентин и монасите с него\)“](#)

(реферат)

Според Св. Августин човекът е надарен със свободна воля да избира между живота (вечния живот) и смъртта чрез избора си между изпълнението на Божията воля (съдържаща се в Божиите заповеди, Откровението, Светото Писание) и изкушението, обричащо на смърт. Ако не беше надарен със свободата да избира, нямаше да бъде възможно грехопадението му и Бог, в последствие, нямаше да му открови Заповедите си - инструкции за завръщането му. Всяко отклонение от Божията воля е грях, винаги, когато заповедта е вече дадена. Но и без да му е даден законът, грешникът ще бъде съден според него! По-строго, обаче, бива съден знаещият го:

„Оня слуга, който не е знаел волята на господаря си, и е направил нещо достойно за наказание, ще бъде бит малко; а който е знаел волята на господаря си, и не е постъпвал по волята му, ще бъде бит много.“ (Лука, 12:47-48)

Но след това още по-малко му е позволено да бяга в незнанието за извинение, за да се размине по-леко. *„Едно е да не знаеш, друго – да не искаш да знаеш.“* (гл. III, т. 5) Рабът трябва да се стреми да узнава волята на господаря си и да я следва без да се смята за мъдрец.

Августин казва в обръщението си към Валентин и монасите с него: *„Никой, значи, да не обвинява Бога в сърцето си, ами себе си да вини, когато съгрешава.“* (гл. II, т. 4) Бог не е отговорен за изкушенията, изправящи се на пътя ни, защото ни е дал огън и вода, а *„Глупостта на човека изкривява пътя му, а сърцето му негодува против Господа“* (Притч., 19:3) Всяка повеля, закон на Писанието свидетелства за способността на човека да избира обратното, а добронамереността на Бога за просвещаването ни съветва в правия път. Дори страхът от Бога е по избор: *„Не избрах за себе си страха Господен“* (Притч., 1:29)

Но вървенето в правия път, Августин настоява, да не се върши по суеверие, принуда и задължение, а с удоволствие, позовавайки се на:

„Ако доброволно върша това, имам награда“ (I Кор., 9:17) и *„Да бъде твоята добрина не по принуждение, а доброволна“* (Филим., 14). С негови думи звучи така: *„Защото когато го върши доброволно,*

тогава делото му се нарича добро и той може да се надява на награда за доброто си дело пред оня, за когото е речено: "Тогава ще въздаде всекиму според делата му" (Мат., 16:27)." (гл. II, т. 4)

Но и този, който е дал ход на добрата си воля, надвил е злото в себе си, не трябва да се възгордява и да мисли тогава, че благочестивостта му е дело на 'мишците и телото му', защото силата за действие е нетрайна, а тялото уязвимо и не бива да се уповава на тях: „Проклет оня човек, който се надява на човек и плътта на мишците си прави своя опора, и чието сърце страни от Господа” (Иер., 17:5). Първо, значи, човек не трябва да разчита на друг човек, а на себе си. Но когато започне да разчита на себе си, да не дава слава на себе си (тук се разбира на тялото си, а не на нещо вътрешно), а слава Богу.

Повратната точка е конфликтът/ кооперацията на човешката свободната воля с благоразположеността/ милостта/ благодатта/ детерминизма във волята на Всевластния:

„Нима не към свободното произволение на Тимотея се обръщал апостолът, като рекъл: 'Пази себе си чист' (1. Тим., 5:22)? И тук именно посочва могъществото на волята, като казва: 'без да е в нужда и властен във волята си, да пази своята девица'. Ала 'не всички възприемат тая дума, но ония, на които е дадено'. Защото ония, на които не е дадено, или не искат, или не могат да изпълнят това, дето желаят: а на които е дадено, тъй желаят, че съумяват и да изпълнят желанието си. И тъй, за да бъде възприето от някои словото, дето не всички могат да възприемат, са нужни както дар Божии, тъй и свободно произволение.” (гл. IV, т. 7)

Сега, след като Августин е показал вече свободната воля чрез съществуването на заповеди, той ни показва, че дори изборите ни са по волята на Бога:

“Нима всичките ти многобройни наредби в закона Божии, да се не блудства и да се не прелюбодейства, указват нещо друго, освен свободното произволение? Защото не би имало такива наредби, ако човекът не притежаваше собствена воля, която да се подчини на божествените заповеди. И все пак тя е Божи дар, без който е невъзможно да се спази заповедта за непорочност. Затова и казва онзи мъж в книгата на Премъдростта: "Когато разбрах, че иначе не мога я овладеея, освен ако Бог дари, - и че беше

работа на разума да се познае, чий е този дар" (Прем. Сол., 8:21).
[...] Следователно и победата, надмогваща порока, е не нещо друго, ами дар Божии, подпомагащ в това сражение свободната воля." (гл. IV, т. 8)

Специфичното положение на човека произлиза от ограничената му свобода в рамките на неограничената свобода на Бога. Тоест човекът е изправен пред избор между доброто и злото и гласува според волята си - за грешен избор бива наказван, независимо дали е знаел кое е правилно или не, но и богоугодния избор не е негова заслуга, а на разума като божий дар. Следователно, човекът при всяка своя сполука трябва да благодари Богу, а всяка своя съзнателна или несъзнателна грешка да изтърпява безропотно и неотклонно, без да таи омраза към Всевластния, защото Той е справедлив и действа според неотменимите Си закони. Въпреки това, Богът е дълготърпелив и изпраща на помощ Иисуса Христа.

"Но Аз се молих за тебе, Петре, да не оскъднее вярата ти" (Лука, 22:32). [...] "Бъдете будни и се молете, за да не паднете в изкушение"(Мат., 26:41). [...] И все пак, произволенето на човешката воля не ще е достатъчно, ако Господ не отдаде победата на оновова, който се моли да не бъде въвеждан в изкушение. (гл. IV, т. 9)

Молитвата е ключът към Божията милост, но човекът не трябва да разчита само на нея за спасението си, а да се труди за развитието на разума си. "Не пренебрегвай, синко, наказанието от Господа" (Притч., 3:11). Въпреки това милостта не се дава според заслугите ни. В глава пета от обръщението си към Валентин и монасите с него, Августин развива тезата, че Божията милост е неконтролируема от човека, защото дори това, че той се обръща към Него в молитва е вече Божия милост:

"Обърнете се към Мене, и Аз ще се обърна към вас", за да излезе, че благодатта Божия, в която и Бог се обръща към нас, ни се дарява според заслугата на собственото ни обръщане към него*в молитва]. И не забелязват ония, които мислят така, че ако дар Божии не беше и самото ни обръщане към Бога, не бихме вопили към него "Боже на силите, възстанови ни!" (Пс., 79:8); и: "Няма ли пак да ни оживиш", или: "Възстанови ни, Боже на нашето спасение" (пак там, 84:7,5), и други от този род, чието изброяване би било твърде дълго. Защото какво друго означава да стигнем до Христа, ако не да се обърнем към него във вярата си? И въпреки това той е рекъл: "Никой не може да дойде при Мене, ако

му не бъде дадено от Моя Отец" (Иоан, 6:65)." (гл. V, т. 10)

Важно е да се отбележи, че Бог не раздава според заслуженото, защото как биха се ползвали тогава грешниците от дълготърпението и опрощението Му чрез Сина. Августин привежда тук за пример Павел:

"Не съм достоен да се нарека апостол, понеже гоних църквата Божия". [...] "Но с благодатта на Бога съм това, което съм". [...] "Ние ви молим да не приемате напразно благодатта Божия" (II. Кор., 6:1). Защо ги моли за това, ако те са приели благодатта тъй, че са загубили собствената си воля? Но за да не помисли някой, че самата воля е способна на нещо добро без благодатта Божия, след думите: "Неговата благодат в мене не беше напразно, а повече от всички тях се потрудох", добавя и следното: "ала не аз, а Божията благодат, която е с мен" (I. Кор., 15:9-10), сиреч не сам аз, а благодатта Божия с мен: или казано другояче - не благодатта Божия сама, не сам той, а благодатта Божия съвместно с него." (гл. V, т. 12)

От тук нататък в текста се повтарят тези мотиви с различни доказателства на вече изложените тук същи тези, първоначално и повърхностно парадоксални, постепенно разнищвани объркващи, но в дълбочина същностно разкриващи или поне така е заявката на Августин към Валентин и монасите с него. В заключение ще споделя максимата която в най- проста форма успях да извлека, а именно: Когато човекът прави лошо, умишлено или по невнимание, е от него и ще си понася последствията по вечния закона без давност на Бога, когато прави добро не е от него, а от Бога преди него с него и без Него няма добро :D Според мен това си е чиста проба детерминизъм, в която човешката свобода се свежда до причина и повод за образователно наказание, целящо нашето задълбочаване в разбирането на Божията воля не като своеволие, а като единствената несломима воля на Доброто, за която ние сами нищо не знаем.